

KG-publicatie nr. 4

Probleemouders en de school:
een onderontwikkeld terrein

Kees van der Wolf

KG-4

Kees van der Wolf

Probleemouders en de school: een onderontwikkeld terrein

Correspondentie over deze KG-publicatie sturen naar:
wolf.vd.k@fcc.feo.hvu.nl

KG-publicaties bevatten interne notities, verslagen en prepublicaties bestemd voor spreiding in kleine kring.
De verantwoordelijkheid voor de inhoud van een KG-publicatie berust bij de auteur(s). Uit KG-publicaties mag
alleen geciteerd worden met toestemming van de auteurs.

Voorwoord

De Kenniskring Gedragsproblemen in de Onderwijspraktijk aan de Hogeschool van Utrecht bestaat uit ongeveer tien personen met als lector J.C. van der Wolf.

Het lectoraat is opgericht in 2003 en heeft als taken het verrichten van vooral toegepast onderzoek en het helpen bij de ontwikkeling van curricula voor de onder de Faculteit Educatieve Opleidingen vallende afdelingen.

Door de 'leden van het lectoraat' worden allerlei stukken, artikelen, plannen, nota's etc. geproduceerd die dan in verschillende kringen worden verspreid zodat niet altijd een goed beeld ontstaat van de activiteiten van de Kenniskring. Via deze KG-publicatiereeks wil de kenniskring een vaste groep geïnteresseerden in staat stellen om op de hoogte te blijven van de activiteiten. Verwacht mag worden dat de KG-publicatiereeks uit zeer verschillende, uiteenlopende stukken zal gaan bestaan.

Voor U ligt KG-publicatie nr.4: 'Probleemouders, en de school, een onderontwikkeld terrein'. U wordt van harte uitgenodigd om commentaar te leveren.

KG-publicaties

-
nr.1	Everaert, H.A. en J.C. van der Wolf (2005).
Behaviorally Challenging Students and Teacher Stress.
nr.2	Wolf, Kees van der en Hanne Touw (2005)
Onderzoek naar zorg in het curriculum van de Theo Thijssen Academie.
nr.3	Doorn, Frida van (2005)
De Gedragingenlijst voor Leraren (Tweede onderzoeksrapport).
nr.4	Kees van der Wolf
Probleemouders en de school: een onderontwikkeld terrein

Probleemouders en de school: een onderontwikkeld terrein

Versie 22 juli 2005

1 Als kinderen eens geen ouders hadden.....

Na een ruzie in de klas belt de leerling zijn vader met zijn GSM. Hij reikt de telefoon over aan de leraar. 'Mijn vader wil U spreken'.

Een paar kilometer verderop: een andere school. Een moeder zit te huilen in de kamer van de directeur. Ze weet het niet meer. Ze wil een recept om de problemen thuis aan te pakken, ook die met haar vriend. Ze wil eigenlijk dat de school de opvoeding van haar zoon overneemt. 'Ik zie het niet meer zitten met hem. Jullie moeten er maar voor zorgen dat hij zich gaat gedragen'.

'Hoe durft U mijn jongen terecht te wijzen', zegt een boze vader. U weet toch dat hij volgens de psychiater een oppositionele gedragsstoornis heeft. Hij moet met veel geduld aangepakt worden. Hem de klas uit sturen mag echt niet van de dokter'.

Een beginnende lerares van 22-jaar krijgt op de tweede dag van het nieuwe schooljaar al van een moeder te horen: 'wij zijn toch zo bezorgd of je het wel aan kan. Je hebt tenslotte zelf nog geen kinderen'.

Een vader vertelt tijdens een moeizaam verlopende rapportbespreking dat zijn dochter eigenlijk hoogbegaafd is. Niet zozeer haar ongedurigheid en leeszwakke, maar *verveling* zijn volgens hem de oorzaak van de problemen.

In een gewone schoolklas zitten drie kinderen met een I.Q. boven de 130. Zij leren sneller dan de andere kinderen en hebben minder herhaling nodig. Leraren maken wel eens het grapje dat ouders hun eigen definitie van hoogbegaafdheid hebben: 2% van de populatie plus hun eigen kind.

Op een andere school heeft men last van een groepje 'helicopter-ouders': zij zwermen voortdurend om de kinderen heen, zodat ze, als beschermengelen, steeds kunnen ingrijpen. Ze bestoken de school met voortdurend commentaar: 'waarom rekenen ze nog niet tot de 100?'; 'in de pauze heb ik geen leraren op het schoolplein gezien'.

Als het vervolgonderwijs dichterbij komt is de spanning tussen school en ouders vaak helemaal te snijden. De selectiedruk is zeer voelbaar. Veel leraren ontlopen liever het lesgeven in de 8^e groep omdat daar de problemen met ouders het grootst zijn. Zij hebben vaak medelijden met kinderen die een slechte CITO-score halen. Thuis wordt dat als een drama beschouwd, een klap in het gezicht van het gezin en een krenking van de ambities van de ouders.

De relatie tussen leraren en sommige ouders verloopt wel eens moeizaam. Het scala loopt van overbetrokken moeders tot verwaarlozende ouders die zich niet geroepen voelen zich met het schoolse leven van hun kinderen te bemoeien. Ook zijn er soms dreigementen, klaagzangen en intimidaties ('ik ben een persoonlijke vriend van de inspecteur').

Iedere ouder vraagt om een eigen benadering. De ene vader treedt agressief op, de volgende weet alles beter, de derde interesseert het niet. De ene moeder klaagt snel over achterblijvende prestaties, de andere wijkt niet van de zijde van haar dochter. Leraar zijn zou zo mooi zijn, als kinderen geen ouders hadden, klaagt menig leraar.

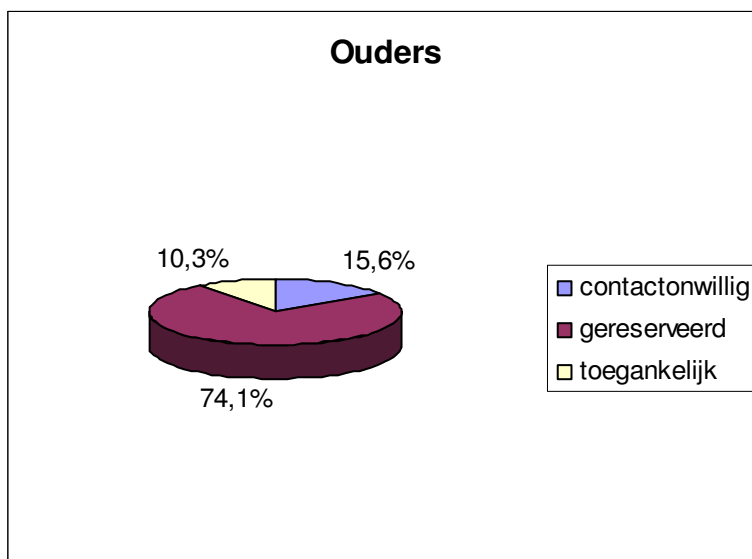
2 Crisis in de school-ouderrelatie

In onderzoek is aangetoond dat een goede band tussen ouders en school bijdraagt aan de ontwikkeling van het kind. Hoover-Dempsey en Sandler (1997) noemen drie voorwaarden voor een goede ouderbetrokkenheid

- ouders moeten zichzelf een actieve rol toebedelen
- ze moeten er van overtuigd zijn dat hun inspanningen er daadwerkelijk toe doen
- ze moeten zich door de school uitgenodigd voelen.

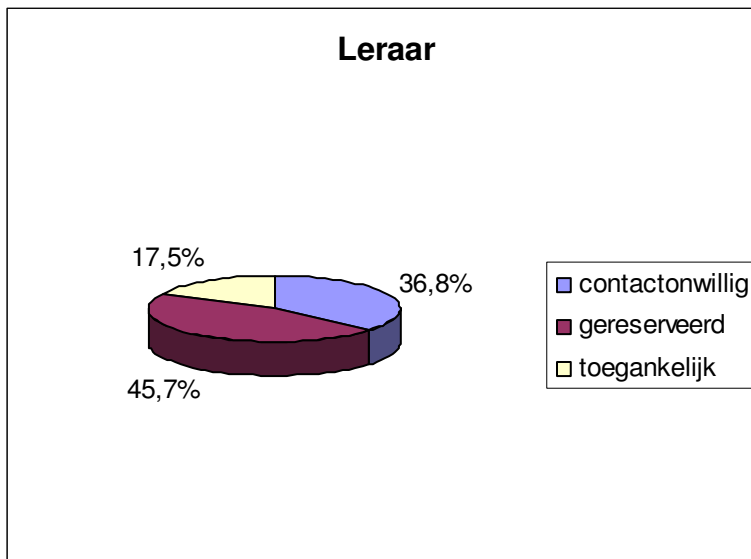
De behoefte aan een goede relatie tussen school en thuis lijkt niet al te groot. Bij geen van de partijen. In een Duits onderzoek vergeleek men de behoefte aan contact tussen leraren en ouders. Men maakte een onderscheid tussen contactonwillige, gereserveerde en contacttoegankelijke leraren en ouders.

Figuur 1 *Contactgedrag van ouders ten opzichte van leraren*

Wij zien hier dat in dit onderzoek bijna drie-kwart van de ouders terughoudend is in het contact met de school. Meer dan 15% van de ouders zoekt zelfs zelden contact met de school. Iets meer dan één op de tien ouders zoekt regelmatig contact. Dat houdt dus niet over.

Figuur 2 *Contactgedrag van leraren ten opzichte van ouders*

Bij leraren ligt dat wat anders. Zo'n 45% staat gereserveerd tegenover contacten met de ouders. Meer dan 36% beperkt de bemoeienis met het gezin tot de rapportbesprekingen en ouderavonden. Slechts 17,5 % van de leraren slechts stapt zelf op de ouders af, belt ze op en is in feed-back geïnteresseerd. Een resultaat dat ernstig te denken geeft, zegt Regina Pötke, hoofd van een onderzoeksbureau in Beieren (Duitsland) in het Tijdschrift Focus van 9 mei 2005. De situatie in Nederland zal niet heel anders zijn.

Zolang er scholen bestaan zijn er botsingen geweest met een klein percentage moeders en vaders. In het onderwijsveld bestaat het idee dat de spanning toeneemt. Volgens leraren vinden ouders dat de wereld complexer wordt en minder harmonieus. Sommige ouders denken dat hun kinderen zo'n wereld alleen zullen aankunnen als ze van het begin af aan tot *presteren* worden aangezet, beginnend als kleuter, en bij alles wat ze doen. Deze hoge verwachtingen gaan samen met het idee dat als er iets niet lukt op school er geen sprake kan zijn van domme pech. Het is altijd iemands fout- niet hun eigen en zeker niet de fout van hun kind.

3 Frontliniewerkers

Leraren en alle andere werkers in de frontlinie (verpleegsters, politiemensen, maatschappelijk werkers, huisartsen) worden dagelijks geconfronteerd met problemen van 'gewone mensen'. Zij worden voor lastige dilemma's geplaatst en krijgen te maken met moeilijk oplosbare problemen. Deze zijn niet alleen van onderwijskundige, maar ook en vooral van maatschappelijke aard (huisvestingsproblemen, financiële moeilijkheden, gezondheidsproblemen, echtscheidingen, criminaliteit). De hartenklop van de samenleving is nergens zo sterk te voelen als in een school. De maatschappij komt op kousenvoeten de school in. Voor leraren kan dit een bron van inspiratie zijn. Voor veel leraren is dat ook zo, we moeten niet overdrijven. Maar het werk kan ook een bron van spanning zijn. Als de verwachtingen hoog gespannen zijn, dan is de kans op teleurstelling groot. Veel jonge leraren verlaten het vak voortijdig, omdat ze hun ambities niet kunnen realiseren en ook omdat ze de omgang met ouders moeilijk vinden.

Leraren vinden het lastig om geen grote hekel te krijgen aan ouders die hun kinderen verwaarlozen. Ook al heeft men wel begrip voor de moeilijke omstandigheden waarin deze ouders verkeren: een kind te zien lijden als gevolg van het gedrag van de ouders is haast niet te verdragen.

Als je leraren vraagt waarvan ze in hun werk de meeste hinder hebben zegt 31 % dat dat de ouders zijn. 73% van de beginnende leraren zeggen dat veel ouders net doen of ze hun vijand zijn. Veel leraren zeggen dat de moeilijkste opgave van lesgeven is het omgaan – geduldig en professioneel – met de angsten en verwachtingen van ook de meest moeilijke ouder (MetLife Survey of the American Teacher, 2004).

Hellinckx en Ghesquière (2000) stellen dat de opvattingen van ouders niet altijd serieus genomen worden. Zij pleiten er voor de zorgen van ouders niet onmiddellijk weg te wuiven. Ouders zien hun kind op een andere manier en in meerdere situaties dan leraren en kijken ook met andere ogen. Ouders zijn ervaringsdeskundigen: zij kennen het kind het best en het langst. Uit wetenschappelijk onderzoek is gebleken dat ouders andere dingen zien aan kinderen dan leraren. Het is belangrijk ouders niet te snel het etiket 'overbezorgd' op te spelden. Leraren zijn niet altijd precies op de hoogte van wat het gezin doormaakt, of welke jeugdherinneringen ouders hebben. In het algemeen geldt dat het goed is ouders zonder vooroordelen tegemoet te treden.

Uit het voorgaande mag *niet* worden afgeleid dat er sprake is van een algemene ernstige crisis in de school-ouders relatie. Vier van de vijf ouders zijn positief over de kwaliteit van de school van hun kind. Kwaliteitsonderdelen als de leerresultaten, het stimuleren van zelfstandig leren en werken en ook het optreden tegen probleemgedrag worden positief tot zeer positief beoordeeld. Ongeveer één op de tien ouders in het basis- en voortgezet onderwijs is echter ronduit ontevreden. Eén op de veertien leerlingen stapt uit onvrede over naar een andere basisschool. Het zijn deze ouders die het werk van leraren moeilijk maken.

Bij de schoolkeuze letten lager opgeleide ouders vooral op de gerichtheid op prestaties; hoger opgeleide ouders letten meer op de kindgerichtheid van het onderwijs. Bij jonge ouders is sprake van een come-back van conformistische opvoedingsdoelen. Hoogopgeleide ouders leggen in hun opvoeding meer de nadruk op zelfstandigheid; lager opgeleide ouders meer op gehoorzaamheid en goede manieren.

Deze gegevens komen uit een onderzoek van het Sociaal Cultureel Planbureau (Herweijer & Vogels, 2004). Uit hetzelfde onderzoek blijkt dat scholen vinden dat ouders de opvoedkundige taak onvoldoende waar maken. Waardoor zij het gevoel hebben steeds meer opgezadeld te worden met opvoedkundige taken.

4 Bruikbare kennis in de vooropleiding tot leraar?

Vraag je PABO-studenten of ze over 10 jaar nog in het onderwijs zullen werken, dan antwoordt 90% daar op bevestigend. Als gevraagd wordt wat dan het grootste probleem zal zijn in het onderwijs, noemt haast niemand de ouders.

Lawrence-Lightfoot (2003), een Amerikaanse hoogleraar van de Harvard-Universiteit interviewde een groot aantal leraren over hun werken met ouders.

Geen van hen vermeldt in de opleiding (PABO) ooit iets geleerd te hebben over het werken met ouders. Het was daar geen topic.

Ook als beginnende leraar kregen zij nauwelijks informatie of steun bij het werken met ouders. Of ze nu van een conservatieve en traditionele opleiding kwamen, of juist van een progressieve, nergens was het thema aan de orde geweest. Wat zij misten waren drie dingen.

In de eerste plaats ontbrak het aan een theoretisch model op basis waarvan het belang van het gezin in verband met het schoolsucces van kinderen kon worden begrepen. Er was ook geen aandacht voor de verschillende sferen en invloeden waarbinnen kinderen en ouders leven en zich elke dag weer moeten zien te handhaven.

Verder werd opgemerkt dat er in de opleiding tot leraar geen waarde werd gehecht aan het belang en de complexiteit van de leraar-ouder relatie. Er was wel sprake van uitgebreide en gemakkelijke retoriek over het aangaan van goede relaties met volwassenen in het leven van de kinderen uit de klas, maar zelden werd concreet ingegaan op de mogelijkheden en de moeilijkheden die daarmee gepaard gaan.

Tenslotte: leraren kregen in de opleiding nooit werkwijzen en gespreksvaardigheden aangereikt, een praktische handleiding om goed met ouders om te gaan. Door het ontbreken van een conceptueel kader, geen inzicht in de betekenis van de gezichtspunten en opvattingen van ouders en weinig praktische training op dit terrein, voelden de leraren zich slecht voorbereid op dit terrein.

Niet alleen in de opleiding werd aan het thema te weinig aandacht besteed. Ook in de eerste baan stond men vaak met lege handen. Ook al werd men goed begeleid (wat vaak niet het geval is) dan nog lag de nadruk eenzijdig op het werk in de klas, op het onderwijsaanbod, op de relatie met de kinderen. Navigeren in de relatie met de ouders kwam niet aan bod.

Als men geen training krijgt of steun in het werken met ouders, ontwikkelen leraren hun eigen stijl en rituelen, hun eigen doelen en inhoud. En deze, zo merkt Lawrence-Lightfoot terecht op, gaan vaak terug tot rituelen en ideeën uit de eigen jeugd en eigen schoolervaringen.

Leraren denken negatiever over ouders, dan andersom. Ouders die zich in de ogen van de leraar anders dan optimaal gedragen worden tot 'probleemouders' bestempeld. In sommige gevallen is het de reactie van de leraar zelf die maakt dat de relatie problematisch is of wordt. De kijk op ouders wordt soms beïnvloed door culturele stereotypen, vooroordelen of gevoelens van irritatie, ergernis of angst.

In deze bijdrage komt een aantal aspecten van de leraar-ouder-relatie ter sprake. We beginnen met een schets van modellen die zicht geeft op de relatie tussen kind, ouder en school. Dan bespreken we een onderzoek waarin is nagegaan welke typen 'probleemouders' kunnen worden onderscheiden. We geven een aantal tips voor betere samenwerking, zowel aan leraren als aan ouders. We besluiten met een discussie.

5 Sociaal-ecologisch kader

Omdat Lawrence-Lightfoot opmerkt dat er in de opleiding van leraren geen theoretisch model wordt gebruikt om de relatie tussen school en ouders te begrijpen, wordt nu eerst ingegaan op de manier waarop onderzoekers de relatie tussen ouders en school in kaart brengen

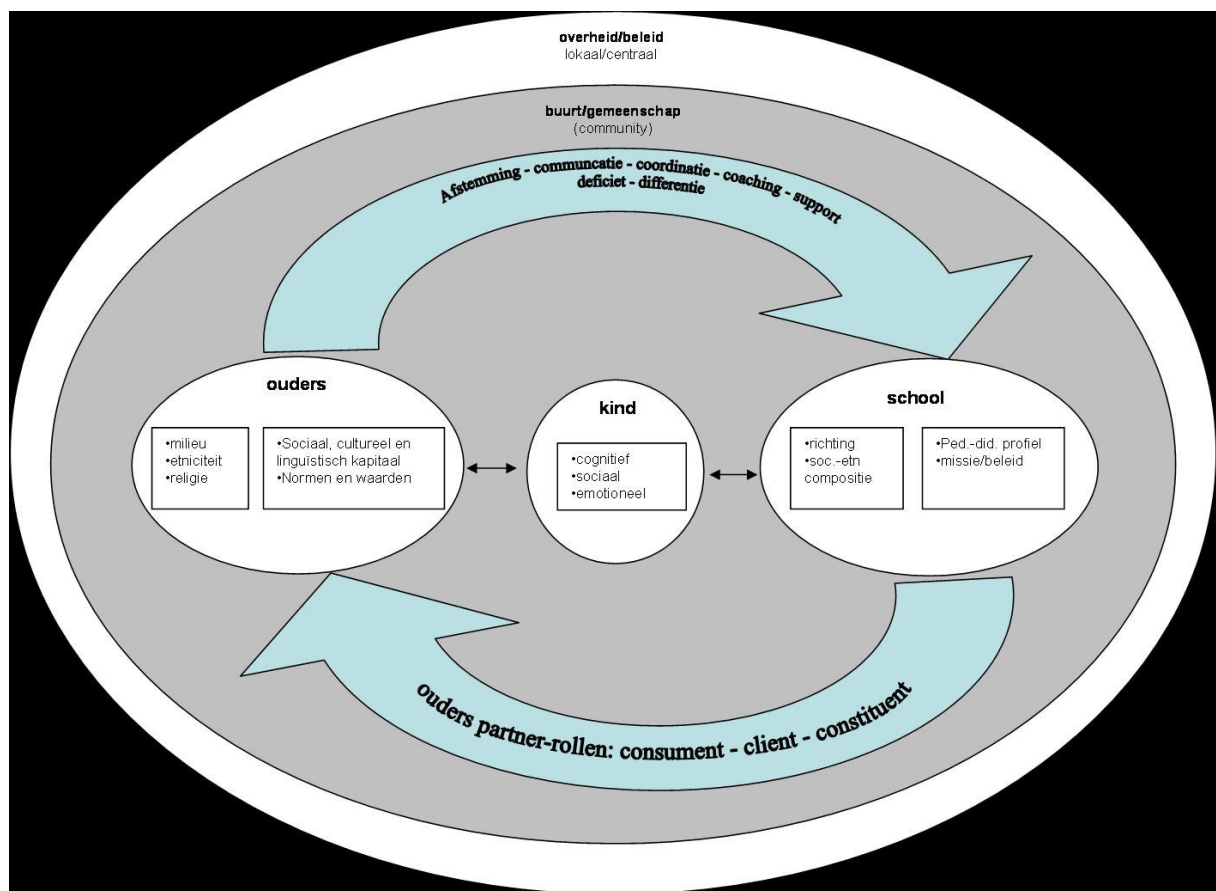
Toonaangevend op dit terrein is de Amerikaanse onderzoekster Joyce Epstein. Zij onderscheidt een aantal rollen in de ouders-school relatie (2001).

- helpen opvoeden (gezinnen helpen hun thuissituatie geschikt te maken voor het ondersteunen van het leren van hun kinderen, bijvoorbeeld door ouders informatie te geven over condities thuis die een gunstige invloed hebben op leren);
- communicatie met de school (het gebruik maken van effectieve school-gezin en gezin-school relaties, bijvoorbeeld door goed te letten op de begrijpelijkheid, helderheid en leesbaarheid van de schoolinformatie die naar de ouders gaat);
- vrijwilligershulp op school (het werven voor en het organiseren van een vrijwilligersprogramma voor ouders in de school, bijvoorbeeld door vrijwilligers een goede training te geven, zodat zij hun tijd productief gebruiken);
- leren thuis (gezinnen helpen de kinderen te steunen bij het maken van huiswerk en het bevorderen van andere manieren om thuis te leren, bijvoorbeeld door ouders te motiveren de kinderen voor te lezen en naar de verhalen van hun kind te luisteren);
- betrekken van de ouders bij de besluitvorming (betrekken van ouders, leerlingen en andere betrokkenen bij de school bij het besluitvormingsproces in de school, bijvoorbeeld door leerlingen en ouders samen te betrekken bij beslissingen);
- samenwerking met de gemeenschap (de buurt) (het onderkennen en integreren van ondersteuningsmogelijkheden uit de omgeving van de school, bijvoorbeeld door het locale bedrijfsleven en de plaatselijke industrie bij de school te betrekken).

De kritiek op deze internationaal veel gehanteerde indeling is dat ze vooral is ingevuld vanuit het perspectief van de school (school geïnitieerde betrokkenheid) en niet vanuit de ouders en de leerlingen. Deze opvatting over ouderbetrokkenheid leunt volgens Driessen, Smit & Slegers (2005) op het 'tekort-model' (deficit). Dat wil zeggen dat de nadruk ligt op de vraag hoe ouders het best geleerd kan worden een positieve rol in de school te spelen. Minder centraal staat de vraag wat de school kan doen om beter aan te sluiten bij wat ouders vinden dat er in het belang van hun kinderen gedaan moet worden.

De laatste tijd is in onderzoek een accentverschuiving zichtbaar: van wat ouders *doen* of *niet doen* voor de school van hun kind naar het *hoe* en *waarom* van hun betrokkenheid of niet-betrokkenheid. Men heeft daarbij steeds meer aandacht voor de achtergronden, motieven en overtuigingen van ouders, in relatie tot hun culturele achtergrond en maatschappelijke positie.

Figuur 3 *Ecologisch model relaties ouders, school en gemeenschap*

(Calabrese Barton, Drake, Gustavo Perez, St. Louis & George, 2004).

Centraal in het model staat het cognitief, sociaal en emotioneel functioneren van het kind. Een goede relatie tussen ouders en school is voor alle drie de aspecten van belang.

Ouders kunnen verschillende *partnerrollen* spelen in de school. Een onderscheid kan worden gemaakt tussen ouders als *medevormgevers* (schoolstichters, schoolbestuurders, MR-leden). In het model heet dat *constituent*. Maar ouders zijn ook *afnemers* van het onderwijs (kritische consumenten, rechthebbende cliënten), die eisen stellen aan de producten van de scholen.

Scholen en andere instellingen in de samenleving functioneren vanuit specifieke normen en waarden. Als deze niet overeenkomen met de culturele, linguïstische en religieuze opvattingen van de ouders kunnen er problemen ontstaan. Hierdoor komen veel allochtone ouders, maar ook laagopgeleide Nederlandse ouders buitenspel te staan. In het ecologisch model wordt uitgegaan van een differentiatie-benadering, waarbij de nadruk ligt op cultureel pluralisme: de school houdt rekening met het de diversiteit onder ouders en hun positie binnen de samenleving. Het komt er op aan dat er tussen de school en het gezin afstemming, communicatie en wederzijdse steun ontstaat.

Een andere manier om naar de kwaliteit van de relatie tussen ouders en school te kijken is de volgende (Goldring & Sullivan, 1996):

- de mate waarin afspraken, procedures, overlegstructuren en verantwoordelijkheden duidelijk zijn (structuur);
- de wijze waarop betrokkenen met elkaar omgaan (cultuur)
- de mate waarin betrokkenen bereid zijn gezamenlijk het proces van partnerschap aan te gaan (bereidheid) en
- de vaardigheid waarmee betrokkenen met elkaar omgaan (vaardigheid).

Ook Redding (2001) stelt dat scholen *verschillende strategieën* zouden moeten kennen en gebruiken om met ouders om te gaan. Van belang is dan een goed inzicht in de verschillende achterliggende opvattingen van ouders over de betekenis van de school voor de kinderen en voor zichzelf. In een publicatie voor de Unesco, plaatst hij de gezin-school-relatie in een drietal fasen van economische ontwikkeling.

In de *eerste* fase, die van de agrarische gemeenschap, staat in het gezin overleven centraal. De kinderen spelen dan een belangrijke rol bij inkomstenverwerving. In de moderne tijd krijgt overleven meestal de vorm van het bieden van emotionele ondersteuning aan de ouders. Het gezin is sterk naar binnen gericht. Naar school gaan wordt niet zo belangrijk gevonden. De ontwikkelingsmogelijkheden van het kind kunnen geschaad worden, omdat voor de school maar een geringe rol wordt toegedacht om bij te dragen aan de ontplooiing van het kind.

In de *tweede* fase, overeenkomstig de industriële economie, komen de belangen van de ouders en de school beter overeen. Ze wensen beide de toekomstige economische positie van het kind te versterken.

In de *post-industriële* fase, daarentegen, is er weer sprake van strijdigheid tussen de eis de kinderen op te voeden en de eisen die het volwassen en arbeidsleven stellen aan ouders. Verwacht wordt dat de school het gat vult en de opvoedingstaak overneemt, of althans flink aanvult.

Redding gaat er van uit dat ook nu nog gebruik gemaakt kan worden van deze indeling als men gezinnen wil typeren. Hij werkt zijn drie gezinstypologieën als volgt uit :

Gezinnen onder druk

Sommige gezinnen, vooral zij die het financieel moeilijk hebben, staan onder grote druk om het hoofd boven water te houden. Zij bezitten vaak beperkte opvoedingsvaardigheden, hebben weinig sociale contacten en hebben zelf ook negatieve schoolervaringen. Ze hebben geen toegang tot adequate informatie over de opvoeding en het schoolsysteem. Soms voelen ouders zich geïntimideerd door leraren; ze zien de school vooral als boodschapper van slecht nieuws. Zij voelen zich gediscrimineerd. Opvoedingsondersteunings-programma's kunnen nuttig zijn, maar hieraan vooraf moet de goede wil van de kant van de school en andere ouders blijken. Gezorgd moet worden voor een niet bedreigende, positieve en steunende sociale omgeving, bij voorkeur van andere ouders en niet van de school alleen.

Gezinnen met de kinderen centraal

In dit soort gezinnen bestaat meer begrip voor de noodzaak van goed onderwijs voor de toekomst van kinderen. Ouders in deze gezinnen zijn vaak bang dat de school onvoldoende oog heeft voor de belangen van het eigen kind. Ze zijn gefrustreerd door de 'slechte sociale invloed' van andere kinderen, en zij klagen over te weinig aandacht bij de leraren voor de leervorderingen van hun kind. Aan de andere kant willen deze ouders graag een bijdrage leveren aan de school van hun kinderen, zich bemoeien met het werk van de leraren. Het best is het om ze een constructieve rol te geven in de school en hun mogelijkheden te bieden om met andere ouders samen te werken. De uitdaging voor de school is om de inspanningen van deze ouders om te buigen naar activiteiten die een positieve bijdrage leveren aan de ontwikkeling van hun eigen kinderen en die van de andere ouders.

Gezinnen met de ouders centraal

Druk bezette ouders, met een belastende baan, hechten veel waarde aan goed onderwijs, maar gaan zo sterk op in hun persoonlijke loopbaan en interesses, dat zij niet voortdurend betrokken zijn bij de dagelijkse ervaringen van hun kinderen. Om toch voor een goede opvoeding te zorgen, plaatsen zij de kinderen op de beste en duurste scholen en vertrouwen zij hun kinderen toe aan wat zij beschouwen als deskundig, maar toch als ingehuurd 'personeel'. Zij doen hetzelfde voor andere aspecten van het leven van hun kinderen (sportclubs, muziek). Deze maatschappelijk goed geïntegreerde ouders beschikken over geld, opleiding, sociale contacten en professionele vaardigheden. Scholen klagen er wel over dat juist deze ouders zich steeds minder verantwoordelijk voelen voor de school van hun kinderen. Het aantal ouders en de hoeveelheid tijd die ze voor de school kunnen en willen investeren, is de laatste jaren afgenomen (Overmaat en Boogaard, 2004).

6 Probleemouders en stress bij leraren

De meeste ouders zijn betrokken bij hun kinderen. Zij geven om hun kinderen, hebben belangstelling voor hun schoolwerk, staan achter het schoolbeleid en zijn bereid thuis extra te oefenen als dat nodig is. Met zulke ouders is het goed samenwerken.

Maar er zijn ook ouders die minder positief met kinderen en de school omgaan. Volgens onderzoek gaat het om zo'n 10%. Niet erg veel zou men denken. Toch betekent dit dat er in een

gemiddelde klas van 2 tot 3 kinderen de ouders problemen geven of hebben. Probleemouders verstoren het ideaalbeeld van 'de gelukkige klas en de dankbare ouders' dat in het hoofd van menig leraar bestaat.

Veel onderzoek laat zien dat het gedrag van ouders een stressbron is voor leraren (Sakharov & Farber, 1983; Van der Wolf & Everaert, 2005). Vooral als de inspanningen die leraren zich getroosten om probleemkinderen goed te begeleiden niet op waarde worden geschat door de ouders, kunnen problemen ontstaan. Door kritiek kan de leraar zich miskend en niet gewaardeerd voelen en daarom emotioneel en niet professioneel reageren. Er is dan sprake van 'tegenoverdracht'¹. Een sfeer van ruzie, irritatie en verwijten kan ontstaan. Ouders kunnen zich ook terugtrekken en afhaken.

Om de gedachten te bepalen onderscheiden wij in navolging van Seligman (2000) een aantal reactievormen van ouders. Wij doen dit met enige terughoudendheid, omdat het gevaar bestaat dat dit leidt tot nieuwe stereotypen, negatieve attitudes en vooroordelen bij leraren. Toch doen wij het, omdat wij verwachten uiteindelijk bij leerkrachten meer begrip te bereiken over de motieven en handelwijzen van ouders.

Op basis van onderzoek hebben wij 7 betrouwbare schalen kunnen onderscheiden, die een typering vormen van probleemgedrag van ouders (Van der Wolf & Everaert, 2003, Van der Wolf & Everaert, 2005).

Tabel 1 Typen probleemgedrag van ouders

Schaal	Voorbeelditems
Niet meewerkende ouders	- de ouder heeft de intentie om mee te werken met de leerkracht, maar doet het niet - de ouder neemt de verantwoordelijkheid die uit een bepaalde beslissing voortkomt niet op zich
Overbezorgde ouders	- de ouder is overdreven bezorgd over het kind - de ouder laat het kind niet los en wil het voor alle gevaren beschermen
Vermijdende ouders	- de ouder vermijdt contact met u als leerkracht om het probleem van het kind niet te hoeven zien - de ouder toont weinig initiatief
Verwaarlozende ouders	- het kind van deze ouder ziet er moe en niet verzorgd uit - de ouder geeft het kind weinig aandacht

¹ Onder overdracht wordt verstaan het onbewust overdragen van oude gevoelens van de cliënt op de hulpverlener of begeleider. Tegenoverdracht is het onbewust overdragen van oude gevoelens van de hulpverlener of begeleider op de cliënt.

Perfectionistische ouders	- de ouder hecht buitensporig veel belang aan de opleiding van het kind - de ouder is overmatig betrokken bij de ontwikkeling van het kind
Ontevreden ouders	- de ouder zegt dat hij/zij u een slechte leerkracht vindt - de ouder dreigt met stappen naar directie/inspectie bij veronderstelde ondeskundigheid van de leerkracht
Met elkaar ruziemakende ouders	- u voelt zich als leerkracht gedwongen partij te kiezen voor één van beide ouders - de ouder klaagt over de andere ouder van het kind

De typen worden hier nu kort toegelicht

Niet meewerkende ouders

Deze ouders hebben er moeite mee de verantwoordelijkheid voor de schoolloopbaan van hun kinderen op zich te nemen. Hoewel zij goede voornemens hebben in gesprekken op school, komt het er niet van. Hierbij kan een rol spelen dat zij onzeker zijn, omdat zich te weinig geschoold voelen om hun kind te goed helpen. Ze hebben weinig zelfvertrouwen en moeite met het nakomen van afspraken. Ook kunnen de huiselijke omstandigheden er niet naar zijn. De tijd en de rust ontbreken. Zij gaan er van uit dat de school in eerste en laatste instantie er is voor de opleiding van hun kind. Voor zichzelf zien zij wat dit betreft geen rol weggelegd, al beloven zij in het gesprek met de leraar zich wel aan de afspraak te houden. Ze willen de leraar te vriend houden. Gebrek aan medewerking kan er ook op wijzen dat het tussen de ouders en de leraar niet goed zit.

Overbezorgde ouders

Deze ouders zijn overdreven bezorgd over het welbevinden van het kind. Dit kan zich op het sociaal-emotioneel terrein afspelen, maar ook ten aanzien van de leerprestaties. Het kan zijn dat deze ouders in het algemeen een verhoogd gevoel van de kwetsbaarheid van het bestaan voelen. Ouders worden steeds bezorgder, signaleert de Engelse socioloog Frank Furedi (1997). Peuters worden van top tot teen in zonwerende pakken gehesen, schoolreisjes worden steeds vaker afgeblazen, omdat ze te gevaarlijk zouden zijn. Onderzoek heeft aangetoond dat ontvoering, moord, geweld, verwondingen en verkeersongelukken de laatste tien jaren gedaald zijn. Toch zijn sommige ouders ongelooflijk bang. Zij proberen door overdreven zorg narigheden voor hun kind te voorkomen.

Vermijdende ouders

Deze ouders hebben vaak zelf weinig goeds van de school ondervonden. Zij hebben een negatieve kijk op de school en voelen zich een buitenstaander. Een rol kan hierbij spelen dat zij

zich onvoldoende geïnformeerd voelen om een goede gesprekspartner met de leerkracht te kunnen zijn. Daar schamen zij zich voor. Zij zijn bang een domme vraag te stellen of het antwoord niet te begrijpen. Ook kan het zijn dat zij vrezen dat de leerkracht slecht nieuws zal brengen wanneer zij contact zoeken. Zij gaan uit van het motto 'geen nieuws is goed nieuws'. Zeker als de ouder wel weet dat het met het kind op school niet goed gaat.

Verwaarlozende ouders

Oorzaken hiervan kunnen liggen in de levensstijl van de ouder (alcohol en/of drugsgebruik). Ook kunnen een gebrek aan opvoedingsvaardigheden en onvolwassen gedrag een rol spelen. De kinderen gaan hun eigen gang en kunnen niet rekenen op de zorg en persoonlijke aandacht die nodig is. De ouders hebben de handen vol aan zichzelf en de eigen problemen. De kinderen komen op het tweede plan. De leraar moet alert zijn op gebrek aan voeding bij het kind, onvoldoende onderdak of slechte kleding en schoeisel.

Perfectionistische ouders

Een perfectionistische ouder wil juist sterk betrokken zijn bij de ontwikkeling van het kind en bij de school. Vaak heeft perfectionisme te maken met persoonlijkheid van de ouder zelf: alles wat minder dan perfect is wordt bekritiseerd of belachelijk gemaakt. Dit heeft negatieve gevolgen voor het kind, zeker wanneer het minder aankan dan de ouders zouden willen. Zulke ouders hebben ook de neiging om van de leerkracht een perfecte prestatie te verwachten. Wanneer een leraar bijvoorbeeld een fout laat zitten in nagekeken werk of zelf een spellingsfout maakt, worden ze daarmee met veel lawaai geconfronteerd. De achterliggende intentie van de ouders is vaak het kind zo veel mogelijk kansen te bieden.

Ontevreden ouders

Deze ouders laten vijandig gedrag zien ten aanzien van de school, de leerkracht of het onderwijsaanbod. De leerkracht wordt beschuldigd van falen in de omgang met het kind. Eigen negatieve ervaringen met beroepsopvoeders kunnen ten grondslag liggen aan de ontevredenheid over wat er in de school gebeurt. Ook kan de boosheid het gevolg zijn van grote bezorgdheid over de toekomst van het kind. Bij problemen zoeken deze ouders het snel 'hoger op'. Zij klagen bij de directie of, in sommige gevallen, bij de inspectie. Dit type probleemgedrag doet een sterk beroep op de professionaliteit van de leerkracht. De leraar wordt van onkunde beschuldigd. Het is lastig om daardoor niet geëmotioneerd te raken.

Met elkaar ruziënde ouders

Sommige ouderparen ruziën met elkaar in het bijzijn van de leraar. Soms wordt het gesprek met de leraar gebruikt om sluimerende tegenstellingen in aanwezigheid van een derde aan de orde te kunnen stellen. Een apart probleem vormt de omgang met ouders die gescheiden zijn. De ex-echtelingen kunnen sterk van mening verschillen over wat er met de kinderen moet gebeuren.

7 Last of hinder veroorzaakt door ouders

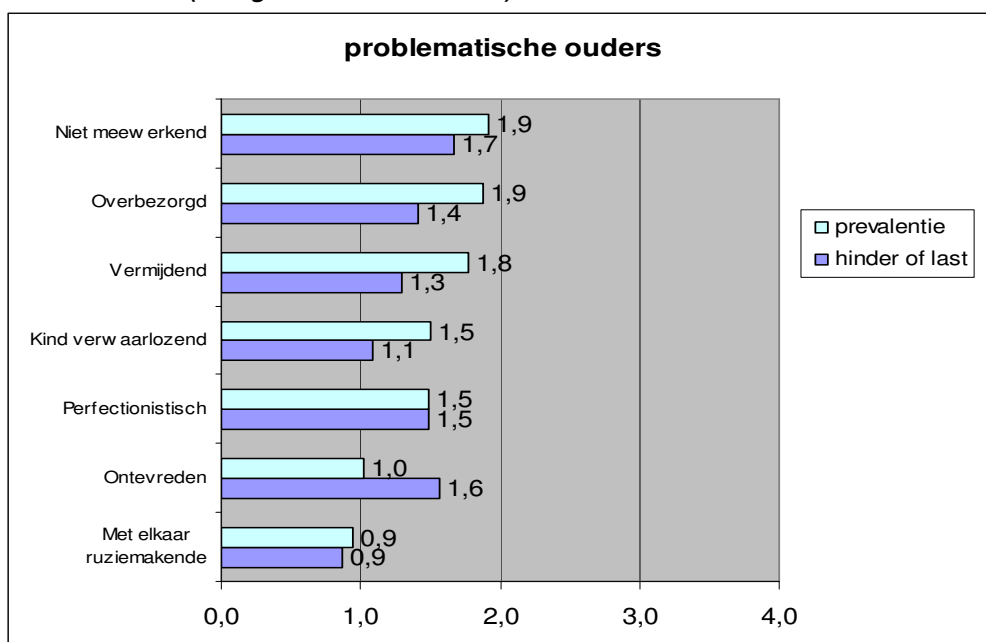
In onderzoek zijn Van der Wolf en Everaert (2003; 2005) nagegaan hoe leraren denken over probleemouders.

Zij vroegen 391 leraren in het basis- en voortgezet onderwijs via een vragenlijst welk probleemgedrag het meest voorkomt (prevalentie) en van welk type ze de meeste hinder of last ondervinden. Dit onderzoek richt zich op de vraag naar de samenhang tussen stress en burn-out bij leraren enerzijds en lastig gedrag van ouders anderzijds.

Uit de tabel blijkt dat 'niet meewerkende' en 'overbezorgde' ouders volgens de geënquêteerden het meest voorkomen (1,9 op een schaal van 0 tot 4). Vermijdend gedrag van de kant van de ouder komt ook vrij veel voor (1,8). Ontevreden en met elkaar ruziemakende ouders komen het minst voor (1,0 en 0,9).

In het onderzoek is de leraren ook gevraagd in welke mate ze last of hinder van de verschillende typen ouders ondervinden. Het hoogst scoren 'niet meewerkende' ouders (1,7). Direct gevolgd door 'ontevreden ouders'. Bij ontevreden ouders geldt dat dit type gedrag weinig voorkomt (score 1), maar als het voorkomt hebben leraren er veel last van (1,6). Niet meewerken en ontevredenheid bij ouders zijn dus de belangrijkste stressbronnen voor leraren. Perfectionisme van ouders vinden leraren ook erg lastig (1,5).

Figuur 4 *Gemiddeld voorkomen en last/hinder van probleemgedrag van ouders (waargenomen door leraren)*

8 Tips voor leraren

Omgaan met lastige ouders is een stressbron voor de meeste leraren. Toch is het van belang dat leraren op een objectieve manier leren kijken naar ouders en inzicht krijgen in de achtergronden van hun gedrag. Dit kan de kwaliteit van de omgang tussen ouders en leraren verbeteren. Hier volgt een aantal tips voor leraren voor een goede relatie met de ouders. De in het onderzoek gevonden 'typen' worden besproken.

Niet meewerkende ouders

Om te ontdekken waarom ouders niet meewerken is veel geduld en tact nodig. De eigen boosheid en teleurstelling van de leraar dat afspraken niet worden nagekomen, mag niet de bovenhand krijgen. Respecteer de grenzen die de ouders aangeven en probeer ze op te rekken door na te gaan hoe het komt dat men niet meewerkt, terwijl men dat wel beloofde te doen.

Overbezorgde ouders

Het negatieve gevolg van dit type gedrag voor het kind kan zijn dat het weinig uitgedaagd wordt tot zelfstandigheid en dat ze buiten sociale contacten worden gehouden die de ouders als bedreigend beschouwen. Het gaat er om ouders duidelijk te maken dat ze hun kind schade berokkenen door het overdreven te beschermen. Een obsessie met veiligheid doet de kinderen meer kwaad dan de risico's op zich.

Vermijdende ouders

Het komt er op aan dat de leraar de ouders niet onder druk zet. Het is beter om tijdens sporadische ontmoetingen de ouders beter te leren kennen, bijvoorbeeld door ze uit te nodigen iets te doen voor een schoolfeest of excursie. Ook kan men de ouders een briefje schrijven dat men ze graag wil ontmoeten of met een positieve mededeling over het kind. Ook kan men de ouders opbellen en vertellen hoe het in de klas gaat. Het staat vast dat ouders meer geneigd zijn tot een gesprek, wanneer ze weten dat ze met respect worden behandeld en dat er naar ze geluisterd wordt. Op een niet veroordelende manier.

Verwaarlozende ouders

In alle gevallen is het verwaarlozen van een kind een zeer ernstige zaak. Daarvan moet de leraar zich goed bewust zijn. In sommige gevallen is het raadzaam professionele hulp binnen of buiten de school in te roepen, zodat deze kan proberen met de ouders in gesprek te raken over de verwaarlozing. Daarnaast kan de leraar proberen op school het kind te bieden wat het thuis tekort komt. Hoeveel moeite het ook kost, de leraar moet zich inspannen om met de ouders in gesprek te blijven. Wanneer de ouders steeds een discussie over de verwaarlozing uit de weg gaan, moeten, in het belang van het kind, bevoegde autoriteiten worden ingeschakeld (bijvoorbeeld het Advies- en Meldpunt Kindermishandeling).

Perfectionistische ouders

Pogingen om de ouders er te van overtuigen dat het beter is hun hoge eisen los te laten werken niet. Het is beter duidelijke en oprechte informatie over de ontwikkeling van het kind te geven. Dit kan de bezorgdheid doen afnemen. Aangeven wanneer onder welke omstandigheden het kind goed en wanneer het minder goed functioneert kan helpen. Dan kan bijvoorbeeld ook besproken

worden dat het kind onder druk zetten en het uiterste van hem vergen de prestaties juist doet verminderen. Het is belangrijk niet de indruk te wekken bij de ouders dat hun perfectionisme de oorzaak is van de problemen. Wanneer perfectionistische ouders inzicht krijgen in de negatieve effecten van de druk die er van ze uitgaat, zullen ze meestal hun gedrag aanpassen.

Ontevreden ouders

Bij dit soort ouders wordt het uiterste gevergd van de deskundigheid van de leraar. De professionaliteit van de leraar zelf is vaak in het geding.

Soms is de kritiek van de ouders terecht, maar het is ook mogelijk dat de boosheid meer te maken heeft met teleurstelling over de zwakke prestaties van het kind of met de persoonlijkheid van de ouders. Is de kritiek terecht dan is het het beste om daar eerlijk voor uit te komen. Soms zijn de school of de leraar inderdaad tekort geschoten in zorg, betrokkenheid en deskundigheid. Biedt dan excuses aan en vraag de ouders wat de school kan doen om de situatie te verbeteren. Voorkom zoveel mogelijk boos of geïrriteerd te raken. Dat is ook in het belang van het kind. Ontevreden ouders hebben wel eens de neiging met hun kind te gaan 'shoppen'. Ze trekken van de één naar de ander school. Als gevolg hiervan maken kinderen van zulke ouders nogal wat schoolwisselingen mee. Dat is in het belang van geen enkel kind. Wees dus voorzichtig en geef niet te gauw op. Hoe moeilijk het ook is.

Met elkaar ruziënde ouders

Bedenk in de eerste plaats dat een leraar geen huwelijksbemiddelaar is. Probeer niet in te grijpen. Vermijd bemoeienis met de ruzie en kies geen partij. Veroordeel de ouders niet, maar probeer te begrijpen wat de aard is van de relatieproblemen. De ouders bieden tenslotte een kijkje achter de schermen van het gezin. Ga daar op een verstandige, niet veroordelende manier mee om. Zoek een ervaren collega op om in een vertrouwelijk gesprek het probleem te verduidelijken en vraag feed-back over de aanpak tot nog toe. Hang datgene wat je weet over problemen in een gezin niet aan de grote klok. Soms gaat men op scholen onvoorzichtig om met informatie die van vertrouwelijke aard is. Men moet heel terughoudend staan tegenover 'roddelen' over ouders.

Voor een nadere uitwerking van deze adviezen wordt verwezen naar Van der Linden & Van der Vlist (2004) en Berkelmans, Schleiffert & Weterings (2005).

9 Tips voor ouders

Maar niet alleen de leraar dient met respect voor de ander te handelen. Hetzelfde zou natuurlijk ook voor de ouders ten opzichte van de leraren moeten gelden.

Aan het tijdschrift Focus van mei 2005 ontleen wij de volgende tips voor ouders voor een goede relatie met leraren:

- *Goed luisteren leidt tot een goed gesprek:* neem de mening van de leraar rustig in overweging en leg de eigen kijk op je kind goed uit.
- *Goede voorbereiding:* maak aantekeningen over dat wat je aan de orde wil stellen. Betrek het kind in de voorbereiding van het gesprek.

- *Werken in de richting van een overeenkomstige kijk:* geef geen extra voeding aan het vijandbeeld dat de leraar misschien van je heeft, zoek niet naar schuldigen, maar probeer rekening te houden met de perspectieven van de mensen in de school.
- *Rekening houden met de angst van de leraar:* bedenk dat leraren bang voor ouders kunnen zijn. Breng het verzoek tot verbetering op een niet-agressieve manier.
- *Ook over het 'kind als persoon' praten:* praat over leuke kanten, hobby's, vrienden, verdriet, de hulpvraag van het kind, niet alleen over de leerprestaties.
- *Leraren hebben ook behoefte aan positieve feed-back:* vertel als het kind thuis iets leuks vertelde over wat er in de klas gebeurde, een bepaald onderwerp erg interessant vond of leervorderingen maakte.
- *Geen algemene aanval:* omschrijf hoe de tactloze manier van doen van de leraar het kind pijn heeft gedaan, zonder in het algemeen de leraar van pedagogische onbekwaamheid te beschuldigen.
- *Wensen formuleren, niet moraliseren:* vertel niet wat de leraar moet gaan doen, maar geef aan wat verbeterd zou kunnen worden.
- *Geen overtuigingsgevechten:* de grondhouding in het gesprek is belangrijker dan de vraag 'wie er gelijk heeft'. Bezwaren moeten van argumenten worden voorzien en zo mogelijk met alternatieve oplossingen er bij; pleeg geen persoonlijke aanval.
- *Actief zijn in het gesprek:* laat niet de gespreksleiding aan de leraar over, maar breng eigen thema's en vragen in.
- *De schuldvraag vermijden:* spreek geen verwijten uit, maar verduidelijk de eigen opvattingen.
- *Werken in de richting van een vergelijk:* niet alle verschillen van mening kunnen direct opgeruimd worden. Als het gesprek zó eindigt dat er verder gepraat kan worden, hebben leraar en ouders al veel gewonnen.

Het lijkt goed om de bovenstaande tips op te nemen in de schoolgids en te vermelden bij het aanmeldingsgesprek met de ouders. Natuurlijk moeten dan ook de spelregels worden vermeld waaraan de leraren zich zullen houden in gesprekken met ouders.

10 Discussie

Leraren geven aan dat contacten en gesprekken met ouders tot de moeilijkste aspecten van het vak horen. De leraar wordt over het algemeen in de opleiding en ook gedurende de eerste jaren op school onvoldoende voorbereid op en begeleid bij deze moeilijke taak. Ze beschikken vaak over onvoldoende theoretische bagage om er gedistantieerd, nuchter en professioneel over te kunnen nadenken. Het gevolg is dat leraren een eigen, intuïtieve stijl ontwikkelen, waarin vaak teruggegrepen wordt op ervaringen uit de eigen jeugd. Ook vooroordelen en stereotype benaderingen spelen dan mee.

Volgens Lawrence-Lightfoot is hetzelfde het geval bij ouders. Ook zij vallen vaak terug op stereotype opvattingen over de school en op hun eigen, soms negatieve, ervaringen. Veel ouder hebben niet al te leuke herinneringen aan de school en ze willen niet dat hun kind hetzelfde overkomt.

Gesprekken nemen in waarde toe als beide partijen zich richten op de ontwikkeling van het kind. Daarvoor is het noodzakelijk dat de gesprekken gebaseerd zijn op gedocumenteerde feiten en dat de partijen respectvol willen praten op basis van die informatie.

Op de PABO zou aan deze aspecten meer dan nu aandacht moeten worden geschonken. Een deel van het curriculum zou aan dit thema moeten worden besteed. Zo zou het goed zijn als studenten in rollenspelen kunnen oefenen met de verschillende problemen tussen leraren en ouders. Hierbij is een grondige training in gespreksvaardigheden essentieel.

Daarnaast is het ook belangrijk goede observatietraining te krijgen, zodat men leert menselijk gedrag zo onbevooroordeeld mogelijk in kaart te brengen. Zonder vooroordeel naar gedrag kijken is iets dat geleerd kan worden. Verder is het noodzakelijk dat de leraar de routine ontwikkelt om dagelijks opvallende bevindingen bij de kinderen te noteren. In gesprekken kan men zo tot meer gefundeerde uitspraken over het kind komen en ook een beter advies- of slecht-nieuws-gesprek voeren.

Verder is het van belang dat de leraar in opleiding een brede kijk krijgt op de verschillende invloeden die het functioneren van een gezin bepalen (de sociaal-ecologische invalshoek). In deze bijdrage is eerst een aantal voorbeelden gegeven van problemen die leraren met ouders kunnen hebben. De omgang met ouders blijkt voor veel leraren belastend. Het is zelfs zo dat het een belangrijke reden is om voortijdig het leraarsberoep te verlaten. Vervolgens is het sociaal-ecologisch model kort besproken. Hierin bestaat vooral aandacht voor de vraag *hoe* en *waarom* de relatie tussen school en gezin moeizaam kan verlopen. Vervolgens wordt een aantal gezinstypen en oudertypen aan de orde gesteld. Aangegeven wordt dat achter het gedrag van ouders in veel gevallen motieven en emoties spelen die alleen via zorgvuldige en objectieve analyse door leraren boven tafel kunnen komen.

Het is in het belang van kinderen en hun toekomst dat de relatie tussen school en thuis goed verloopt. Alle reden voor leraren in opleiding en voor reeds werkzame leraren om aan dit vaak verwaarloosde thema goed aandacht te besteden.

Literatuur

- Berkelmans, L., Schleiffert, A., & Weterings, A. (2005). *Van belasting naar uitdaging: een visie op samenwerking met ouders in het onderwijs*. Scriptie Hogere kaderopleiding Pedagogiek. Utrecht: Hogeschool Utrecht.
- Calabrese Barton, A., Drake, C., Gustavo Perez, J., St. Louis, K. & George, M. (2004). Ecologies of Parental Engagement in Urban Education. *Educational Researcher*, 33, 4, 3-12.
- Driessen, G., Smit, F., & Slegers, P. (2005). Parental involvement and educational achievement. *British Educational Research Journal*, 31, 3-4,
- Epstein, J. (2001). *School and family partnerships: Preparing educators and improving schools*. Boulder, CO: Westview.
- Furedi, F. (1997). *Culture of Fear: risk-taking and the morality of low expectation*. London: Cassell.
- Goldring, E. & Sullivan, A. (1996). Beyond the boundaries: Principals, parents and communities shaping the school environment. In K. Leithwood (Ed.) *International Handbook of Educational Leadership and Administration*. (pp. 195-222). New York: Kluwer.
- Hellinckx, W., & Ghesquière, P. (1999). Als leren pijn doet: opvoeden van kinderen met een leerstoornis. Leuven: Acco.
- Herweijer, L. & Vogels, R. (2004). *Ouders over opvoeding en onderwijs*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Hoover-Dempsey, K.V. (1997). Why do parents become involved in their children's education? *Review of Educational Research*, 67, 1, 3-42.
- Lawrence-Lightfoot, S. (2003). *The essential conversation; what parents and teachers can learn from each other*. New York, NY: Random House, Inc.
- Linden, M. van der & Vlist, B. van der (2004). *Heeft U een ogenblikje: onderzoek naar perceptie van leerkrachten over oudergedrag*. Scriptie Hogere Kaderopleiding Pedagogiek. Utrecht: Hogeschool Utrecht.
- Overmaat, M. & Boogaard, M. (2004). *Neemt ouderparticipatie af? Stand van zaken en tips voor scholen en ouderraden*. Amsterdam: SCO-Kohnstamm Instituut.
- Redding, S. (2001). *Parents and Learning*. Paris: Unesco.
- Sakharov, M. & Farber, B.A. (1983) A critical study of burnout in teachers. In B.A. Farber (Ed.) *Stress and Burnout in Human Service Professions*. New York, Pergamon Press.
- Seligman, M. (2000) *Conducting Effective Conferences with Parents of Children with Disabilities*, New York, NY, The Guilford Press.
- Wolf, K. van der & Everaert, H. (2003). Teacher Stress, Challenging Parents and Problem Students. In S. Castelli, M. Mendel, & B. Ravn (Eds.), *School, Family, and Community Partnership in a World of Differences and Changes* (pp. 135-146). Gdansk: Wydawnictwo Uniwersytetu Gdanskiego.
- Wolf, K. van der & Everaert, H. (2005). *Challenging Parents, Teacher Characteristics and Teacher Stress*. Paper presented at the European Research Network About Parents in Education. Oviedo, Spain, September.